

2. Metoodika

Uuringu „Waldorfkoolide hetkeseisust ja arenguvõimalustest“ lähteülesanne kooskõlastati Haridus ja Teadusministeeriumi esindajatega. EVWLÜ moodustas uuringu teostamiseks töögrupi, millesse kuulusid kõigi uuringusse haaratud koolide esindajad. Töögrupp kooskõlastas uurimisvaldkonnad ja uuringu läbiviimisel kasutatavad uurimismeetodid, küsimustikud ning töökorralduse töökohtumistel. Otsustati, et andmeid kogutakse peamiselt järgmistest allikatest:

- waldorfkoolide kohta koostatud teave: ülevaated ja uuringud sh trükised ja interneti kodulehed;
- waldorfkoolide vanemate küsitlus;
- waldorfkoolide õpetajate küsitlus;
- waldorfkoolide küsitlus.

Uuringus osalenud koolid nimetasid uuringu läbiviimise ajaks kontaktisiku, kes vastutas uuringuga seotud infovahetuse ning vastuste edastamise eest. Kontaktisikud osalesid töökoosolekutel, korraldasid oma koolis uuritavatele (vanematele ja õpetajatele) küsitluste edastamist ning koordineerisid kooli küsitlusele vastamist. Iga kool korraldas vastavalt võimalustele waldorfkoolide küsitlusele vastamist: valiti vastutavad isikud, moodustati töögrupid või arutati küsimusi õpetajate kolleegiumis. Waldorfkoolide lapsevanemate küsitluse (siin ja edaspidi “vanemate küsitlus”) ja waldorfkoolide õpetajate küsitluse (siin ja edaspidi “õpetajate küsitlus”) andmete edastamiseks kasutati veebikeskkonda eFormular, koolide küsitluse koondvastused edastas kontaktisik. Küsitluse tulemuste analüüsimisel jagati teemavaldkonnad vastavat valdkonda tundvatele inimestele; kokku osales analüüsi faasis 6 erinevat inimest, kes kaasasid vajadusel töösse abilisi, konsulteerisid täiendavate selgituste saamiseks otse koolide esindajatega ning koostasid teemavaldkonna ülevaate. Analüüsi viimases etapis sidustati erinevate küsitluste tulemused ja kirjanduse andmed.

Waldorfkoolide ja -hariduse kohta maailmas on tehtud arvestatav hulk uuringuid, kuid ülevaatlikke üleilmseid uuringuid on nende hulgas üksikud. Enamasti käsitlevad uuringud waldorfhariduse mõnda konkreetset aspekti või on vaatluse all ühe riigi või riikide grupi waldorfkoolid. Analüüsitud uurimistööde hulgast leiti vaid üks üleilmne waldorfkoolide uuring: Ogletree, Earl J.; *International Survey of the Status of Waldorf Schools*³ (Waldorfkoolide staatuse rahvusvaheline uuring); uuring on saadaval *Educational Resources Information Centre*'i kodulehel: <http://eric.ed.gov/>. Antud uuringu küsimustik oli üheks aluseks Eesti waldorfkoolidele koostatud küsimustikule. Edaspidi viidatakse antud allikale järgmiselt: Rahvusvaheline waldorfkoolide uuring (1998). Uuringu tulemuste lühikokkuvõte on toodud lisa 10.

Teiseks uuringuks, millest Eesti koolide uurimisel lähtuti, on Inglismaa waldorfkoolide uuring *Steiner Schools in England*⁴ (siin ja edaspidi viidatakse uuringule järgmiselt: Inglismaa waldorfkoolide uuring (2005)). Antud uuring teostati Bristolis asuva *University of West England* teadlaste poolt aastail 2004–2005. Uuring on saadaval näiteks kodulehelt http://www.waldorflibrary.org/Journal_Articles/steinerukresearch.pdf. Uuring sisaldab olulisemate waldorfhariduse kohta tehtud uuringute ülevaateid ja lühikokkuvõtteid; samuti on kirjeldatud andmebaasiotsingute tulemusi märksõnade „waldorf“, „steiner“, „koolid“ ja “haridus“ puhul. Kuna teisi põhjalikke riikide waldorfkoolide uuringuid ei leitud, siis otsustati uuringu tulemused võtta võrdlusaluseks Eesti waldorfkoolide küsitluste

³ Ogletree, Earl J.; *International Survey of the Status of Waldorf Schools*, Educational Resource Information Centre, University of Illinois, 1998.

⁴ Woods, P., Ashley, M., Woods, G.; *Steiner Schools in England*; University of West England, 2005.

tulemustele. Uuringu autorid on teadlikud riikidevahelistest erinevustest ja seepärast tuleb Inglismaa waldorfkoolide uuringu tulemusi käsitleda ühe konkreetse riigi waldorfkoolide olukorra kirjeldusena ning mitte üldistada neid kogu waldorfliikumisele maailmas. Antud uuring võib pakkuda huvi ka laiemalt kuna käsitles waldorfkoolide riikliku koolisüsteemiga liitumise võimalusi ja võimalikke seonduvaid probleeme ning esitas ettepanekuid nende lahendamiseks.

Waldorfkoolide hetkeolukorra kohta maailmas „värskeid“ üldistavaid uuringuid ei leitud. Samas leiti vastavat informatsiooni waldorfliikumise rahvusvahelise koostööga tegelevate organisatsioonide interneti kodulehekülgedelt. Tulenevalt uurimisgrupi võimalustest ja oskustest keskenduti põhiliselt inglisekeelsetele allikatele. Olulist materjali on saksa keeles avaldatud Saksamaal, Šveitsis ja Austrias, kuid käesoleva uuringu puhul ei jõutud neid põhjalikult analüüsida.

Waldorfkoolide hetkeolukorra hindamiseks Eestis otsustati läbi viia waldorfkoolide õpetajate ja lapsevanemate uuringud. Kuna Tartu Waldorfgümnaasiumis olid vastavad küsitlused hiljuti teostatud, siis otsustati need küsimustikud ja kasutatud tehniline lahendus kasutusele võtta ka teiste waldorfkoolide puhul. Küsitluste aluseks olid aastail 2005–2008 SA Innove eestvedamisel läbi viidud kutsekoolide juhtimiskvaliteedi projekti (<http://www.innove.ee/kvaliteet/>) käigus AS Resta poolt koostatud näidisküsimustikud. Tartu Waldorfgümnaasiumis kohandati need waldorfkooli tarbeks.

Küsitlused viidi läbi internetipõhise küsitlustarkvara eFormular (http://www.eformular.com/avaleht_eformular.php3) abil. eFormulari tehniline keskkond võimaldab küsimustele vastata internetiühendusega arvuti abil. Küsimustiku koostamisel on võimalik küsimuste tüüpi ja vastuse vormi eelnevalt määratleda. Vastajale saadetakse kodulehe aadress, kus on võimalik ka küsimustikule vastata. Iga osalenud kool vastutas vastava aadressi edastamise eest kõigile oma kooli õpetajatele ja vanematele. eFormulari kasutamine võimaldab vältida andmete topeltsisestamist ning vastused kogutakse ühtse struktuuriga andmefailidesse, mis välistab andmete moondumist sisestamisel või erinevatest andmeformaadidest konverteerimisel. Küsitlustele oli võimalik vastata ka pabervormidel, kuid seda võimalust kasutasid vaid üksikud vastajad. Sel juhul sisestasid vastaja andmed eFormulari töökeskkonnas vastaja kooli esindajad.

Waldorfkoolide vanemate ja õpetajate küsitlusega koguti andmeid järgmiste temaatiliste valdkondade kohta:

- vanemate küsitluse puhul: hinnang kooliperele, haridus, kooli leidmine ja rahulolu, koostöö kooliga, kooli ülesehitus, kooli areng ja muutused, õppetingimused, maine, vastaja üldandmed;
- õpetajate küsitluse puhul: koolipere, info liikumine, töötingimused, kooli juhtimine ja kolleegiumitöö, töötaja arenguvõimalused, motivaatorid, kindlus ja tasakaal, õpilased, maine ja üldandmed vastaja kohta.

Vastajatel paluti enamike küsimuste puhul (va vastaja üldandmete korral) valida loetelu hulgast või hinnata teema kohta esitatud väiteid 5-astmelisel skaalal, kus 1 tähendas “ei nõustu üldse” ja 5 “nõustun täielikult”. Vastajatel oli võimalik iga teemavaldkonna kohta kirjutada ka vabatekstilisi kommentaare. Vanemate küsitlus koosnes 54 küsimusest ja õpetajate küsitlus 75 küsimusest. Vastajatel oli võimalik vastata anonüümselt, kuid paljud vastajaist märkis ka oma nime.

Õpetajate küsitlus viidi läbi 2009. aasta märtsi- ja aprillikuus. Tartu Waldorfgümnaasiumi puhul vastasid vaid need õpetajad, kes aasta varem läbi viidud uuringus ei osalenud. Seega on enamik Tartu Waldorfgümnaasiumi vastustest pärit 2008. a kevadest. Kokku vastas õpetajate küsitlusele 51 õpetajat. Suurim vastajate arv oli Tartu Waldorfgümnaasiumist, järgnesid Johannese Kool Rosmalt, Viljandi Vaba Waldorfkool, Aruküla Vaba Waldorfkool ja Tallinna Vaba Waldorfkool. Küsitluses osales ka 2 waldorfkooli staatuse poole püüdleva erakooli Läte õpetajat, kuigi seda kooli uuringus eraldi ei uuritud. Eeldusel, et uuritavates koolides töötas vastamise ajal 77 õpetajat (ei sisalda kõiki väikese koormusega õpetajaid), moodustavad 49 vastanut (ilma erakooli Läte 2 vastuseta) 64% õpetajate koguarvust. Enamus vastajatest (86%) olid naised. Ligikaudu kolmveerandil vastajatest on kõrgharidus. Vastajate vanuselises jagunemises valitses vanusegrupp 36-45 eluaastat (41 % vastajatest), järgnesid vanusegrupid 46-55 ja 26-35 (mõlemad 25%). Nn „keskmine vastanud waldorfkooli õpetaja” on 40 aasta vanune kõrgharidusega naisterahvas.

Tabel Waldorfkoolide õpetajate küsitluse vastanute jaotus kooli, vanuse, soo ja hariduse järgi

Vastajate arv							
Töökoht	vastajate arv	vanus-grupp	vastajate arv	sugu	vastajate arv	haridustase	vastajate arv
Tartu Waldorfgümnaasium	21	>55	4	mees	7	kõrg	39
Aruküla Vaba Waldorfkool	6	46-55	13	naine	44	kesk	1
Viljandi Vaba Waldorfkool	7	36-45	21			keskeri	9
Tallinna Vaba Waldorfkool	4	26-35	13			muu	2
Johannese Kool Rosmal	11	<25	0				
Erakool Läte	2						
Kokku	51		51		51		51
Osakaal vastajatest (%)							
Tartu Waldorfgümnaasium	41,2	>55	7,8	mees	13,7	kõrg	76,5
Aruküla Vaba Waldorfkool	11,8	46-55	25,5	naine	86,3	kesk	2,0
Viljandi Vaba Waldorfkool	13,7	36-45	41,2			keskeri	17,6
Tallinna Vaba Waldorfkool	7,8	26-35	25,5			muu	3,9
Johannese Kool Rosmal	21,6	<25	0,0				
Erakool Läte	3,9						
Kokku	100		100		100		100

Allikas: Waldorfkoolide õpetajate küsitlus

Vastanud õpetajatest töötab aineõpetajana 46 õpetajat ehk 90,2% vastanutest sh 39% lisaks ka klassiõpetajana ning 12% täidab kooli abi- ja tugipersonali ülesandeid. Ainult klassiõpetajana töötab 4 vastanut (8%). Algastmes õpetab 30 vastanut (59%) sh lisaks ka keskastmes 15 õpetajat (29%), ülaastmes 1 õpetaja ning kõigis kolmes astmes 3 õpetajat. Keskastmes õpetab kokku 75% vastanutest sh ainult keskastmes 24%. Ülaastmes õpetab 26% vastanutest sh ainult ülaastmes 1 õpetaja.

Täiskoormusega õpetajaid on vastajate seas 29 ehk 57%, osalise koormusega on 43% õpetajatest, kusjuures nendes hulgas on võrdselt esindatud nii alla 0,5 kohaga kui ka üle 0,5 kohaga õpetajad (vastavalt 11 vastanut ehk 21,6%).

Kogenud õpetajaid, kellel waldorfkoolis tööstaaži on üle 10 aasta, osales küsitluses 19 (37%), 4–10 aastase tööstaažiga vastajaid oli 13 (26%), 1–3 aastase staažiga 10 (20%) ja esimest aastat waldorfkoolis töötavaid õpetajaid 9 (18%). Kokkuvõtvalt võib öelda, et valim on aktsepteeritava mahu ning katvusega st esindatud on piisavalt lai spekter erinevates kooliastmetes õpetavaid, erineva töökogemuse ja -koormusega õpetajaid.

Tabel Waldorfkoolide õpetajate küsitlusele vastanute jaotus töö iseloomu, töökoha, -koormuse ja -staaži järgi

Vastajate arv							
Vastaja töötab	vastajate arv	Vastaja õpetab	vastajate arv	Vastaja töökoormus	vastajate arv	Vastaja tööstaaž waldorfkoolis	vastajate arv
aineõpetajana	20	algastmes	11	täiskoormus	29	üle 10 a	19
klassiõpetajana	4	alg- ja keskastmes	15	osaline koormus üle 0,5 koha	11	4-10 aastat	13
klassi- ja aineõpetajana	20	alg- ja ülaastmes	1	osaline koormus alla 0,5 koha	11	1-3 aastat	10
klassiõpetaja, abi- ja tugipersonal	1	alg-, kesk- ja ülaastmes	3			vähem kui 1 aastat	9
aineõpetaja, abi- ja tugipersonal	6	keskastmes	12				
		kesk- ja ülaastmes	8				
		ülaastmes	1				
Kokku	51	Kokku	51	Kokku	51	Kokku	51
Osakaal vastanutest (%)							
aineõpetajana	39,2	algastmes	21,6	täiskoormus	56,9	üle 10 a	37,3
klassiõpetajana	7,8	alg- ja keskastmes	29,4	osaline koormus üle 0,5 koha	21,6	4-10 aastat	25,5
klassi- ja aineõpetajana	39,2	alg- ja ülaastmes	2,0	osaline koormus alla 0,5 koha	21,6	1-3 aastat	19,6
klassiõpetaja, abi- ja tugipersonal	2,0	alg-, kesk- ja ülaastmes	5,9			vähem kui 1 aastat	17,6
aineõpetaja, abi- ja tugipersonal	11,8	keskastmes	23,5				
		kesk- ja ülaastmes	15,7				
		ülaastmes	2,0				
Kokku	100	Kokku	100	Kokku	100	Kokku	100

Allikas: Waldorfkoolide õpetajate küsitlus

Vanemate küsitlus viidi läbi 2009. aasta märtsi- ja aprillikuus samaaegselt õpetajate küsitlusega ning samasuguste põhimõtete alusel. Tartu Waldorfgümnaasiumi puhul vastasid vaid need lapsevanemad, kes varem läbi viidud uuringus ei osalenud. Kokku vastas küsitluse 154 vanemat. Suurim vastajate arv oli Tartu Waldorfgümnaasiumist, järgnesid Johannese Kool Rosmal, Tallinna Vaba Waldorfkool, Aruküla Vaba Waldorfkool ja Viljandi Vaba Waldorfkool. Eeldusel, et koolis käivad 308 pere lapsed ning iga vastanu esindas ühte peret, moodustab vastanute arv 50% perede koguarvust. Mõne pere puhul vastasid mõlemad vanemad, aga kuna osad vastused on anonüümsed, siis täpselt ei õnnestunud selliste juhtumite arvu välja selgitada.

Valdav enamus (80%) vastanutest olid naised. Vastanutest pooltel on kõrgharidus ja ligikaudu kolmandikul keskeriharidus. Vastajate vanuselises jagunemises valitses vanusegrupp 36–45 eluaastat (53% vastajatest), järgnesid vanusegrupid 46–55 ja 26–35 (vastavalt 23% ja 20%). „Keskmine vastanud lapsevanem” on sarnane “keskmise vastanud õpetajaga”: 40 aasta vanune kõrgharidusega naisterahvas. Sealjuures tuleb märkida, et sageli käivad waldorfkoolide õpetajate lapsed samas waldorfkoolis ning seetõttu vastasid mõned inimesed nii õpetajate kui ka lapsevanemate küsitlusele.

Tabel Waldorfkoolide lapsevanemate küsimustikule vastajate jaotus kooli, vanuse, soo ja hariduse järgi

Vastajate arv							
Kool	vastajate arv	vanusgrupp	vastajate arv	sugu	vastajate arv	haridustase	vastajate arv
Tartu Waldorfgümnaasium	63	>55	5	mees	32	kõrg	77
Aruküla Vaba Waldorfkool	18	46-55	36	naine	122	kesk	25
Viljandi Vaba Waldorfkool	14	36-45	83			keskeri	47
Tallinna Vaba Waldorfkool	23	26-35	30			muu	5
Johannese Kool Rosmal	36	<25	0				
Kokku	154		154		154		154
Osakaal vastanutest (%)							
Tartu Waldorfgümnaasium	40,9	>55	3,2	mees	20,8	kõrg	50,0
Aruküla Vaba Waldorfkool	11,7	46-55	23,4	naine	79,2	kesk	16,2
Viljandi Vaba Waldorfkool	9,1	36-45	53,9			keskeri	30,5
Tallinna Vaba Waldorfkool	14,9	26-35	19,5			muu	3,2
Johannese Kool Rosmal	23,4	<25	0,0				
Kokku	100,0		100,0		100		100

Allikas: Waldorfkoolide vanemate küsitlus

Tabel Vanemate küsitlusele vastanud lapsevanemate waldorfkoolis õppivate/õppinud laste jaotus waldorfkoolis õpitud aastate arvu ja kooliastme järgi.

Laps õpib/õppis waldorfkoolis	vastaja 1. laps	vastaja 2. laps	vastaja 3. laps	vastaja 4. laps	vastaja 5. laps	Kokku	Osakaal laste koguarvust (%)	Lastel kooliaastaid waldorfkoolis kokku
	laste arv							
1 aastat	32	4	1	1	0	38	16,3	38
2 aastat	27	7	4	1	0	39	16,7	78
3 aastat	23	7	3	0	0	33	14,2	99
4 aastat	15	6	1	1	0	23	9,9	92
5 aastat	10	4	0	0	0	14	6,0	70
6 aastat	8	2	0	1	0	11	4,7	66
7 aastat	10	6	0	0	0	16	6,9	112
8 aastat	8	1	2	0	1	12	5,2	96
9 aastat	14	8	2	2	2	28	12,0	252
10 aastat	3	0	1	1	0	5	2,1	50
11 aastat	2	0	1	0	0	3	1,3	33
12 aastat	2	5	2	0	0	9	3,9	108
13 aastat*	0	0	2	0	0	2	0,9	26
Kokku	154	50	19	7	3	233	100,0	1120
Osakaal laste koguarvust (%)	66,1	21,5	8,2	3,0	1,3	100,0		
Laps õpib/lõpetanud								
algkoolis	62	18	5	1	0	86	36,9	
Põhikoolis**	58	17	5	4	2	86	36,9	
gümnaasiumis	23	5	3	0	0	31	13,3	
lõpetanud	11	10	6	2	1	30	12,9	
Kokku	154	50	19	7	3	233	100,0	

* 13. kooliaasta võib sisaldada näiteks välismaal õpitud kooliaastat või tervislikel põhjustel pikenenud õpiaega.

** põhikooli 2. ja 3. kooliaste

Allikas: Waldorfkoolide vanemate küsitlus

Vastajatel õpib/on õppinud waldorkoolis kokku 233 last ehk keskmiselt 1,5 last vastaja kohta). 104 vastanul (67% kõigist vastanutest) käib/on käinud waldorkoolis 1 laps, 31-1 (20%) 2 last, 12-1 (8%) 3 last, 4-1 (3%) 4 last ja 3-1 (2%) 5 last. Uuringu läbiviimise ajal õppis waldorkoolides 386 õpilast. Eeldades, et uuringu ajal käis vastanud vanematel koolis 203 last (õpilaste koguarvust on lahutatud kooli lõpetanute arv), siis on uuringusse kaasatud 53% waldorkoolides käivate laste vanemad.

Vastanute koolis õppivatest lastest käis küsitluse läbiviimise ajal 86 algkoolis (37% kõigist vastajate waldorkoolis õppivatest/õppinud lastest), sama palju lapsi käis põhikoolis. Peaaegu võrdselt esindatud olid ka gümnaasiumiõpilased ja vilistlased (vastavalt 31 ja 30 õpilast).

Enim on vastajate hulgas esindatud vanemaid, kelle lapsed on käinud waldorkoolis 1–3 aastat, järgnevad 9 aastase ja 4 aastase waldorkoolikogemusega laste vanemad. 1–4 aastat waldorkoolis käinud laste suurem esindatus võib osutada suundumusele, kus waldorkoolidesse tuleb lapsi teistest koolidest, seda eriti laste kooliprobleemide ilmnemisel 5.–7. klassis. Antud oletus vajab täpsemat uurimist.

Vastajate waldorkoolis käivate laste keskmine õpiaeg waldorkoolis on 4,8 aastat. Suhteliselt vähem on vastanute hulgas 10–13 aastat koolis õppivate noorte vanemaid. See tuleneb vaid ühe waldorf-gümnaasiumi olemasolust. Kokkuvõtvalt võib öelda, et valim on aktsepteeritava mahu ning katvusega st esindatud on piisav hulk erineva waldorflapsevanema “kogemuse” ja erinevates kooliastmetes õppivate laste vanemaid.

Waldorkoolide õpetajate ja lapsevanemate küsitluse tulemuste põhjal koostati vastuste jaotuste tabelid (vt lisa 6 ja lisa 7). Sealjuures hinnati positiivseks vastused, mille puhul esitatud väitele oli vastatud „nõustun täielikult“ või „pigem nõustun“ (valikud „5“ ja „4“ 5-astmelisel skaalal). Uuringu põhiosas on tulemused esitatud joonistena, kus on tulpades hinnangute osakaalud väite kohta ning iga hinnangu taseme kohal on märgitud ka vastavalt vastanud inimeste arv. Joonised on kujundatud nn „valgusfoori“ printsiibil st hinnangud „nõustun täielikult“ ja „pigem nõustun“ on rohelise värvitooniga, hinnang „nii ehk naa“ (osaliselt nõustun ja osaliselt ei nõustu) kollase värvitooniga, hinnangud „pigem ei nõustu“ ja „ei nõustu üldse“ punasega ning hinnang „ei oska vastata“ musta värvitooniga.

Koolide küsitlus koosnes koolide esindajate poolt kooskõlastatud küsimustikest, mis käsitlesid järgmisi teemavaldkondi: kooli staatus; kooli ajalugu ja hetkeseis; kooli õppekava ja selle rakendamine; hindamine; kooli juhtimine, organisatsioon ja finantseerimine; hariduslike erivajadustega töö korraldus ning vanemate kaasamine. Iga kool vastutas koolisisese töökorralduse eest ning kooli vastused edastas kontaktisik uurimisrühmale. Koolide vastused koondati teemavaldkonniti vastuste koonditesse, mis edastati valdkonda analüüsivale spetsialistile. Vaatamata küsimuste kooskõlastamisele kooli esindajatega, esines teatud küsimuste osas vastuste headuse (asjakohasus ja täpsus) ning põhjalikkuse osas kõikumisi, mis tulenesid küsimuste veidi erinevast tõlgendamisest või vastamiseks vajalike võimaluste (aeg ja inimesed) olemasolust. Põhjalikumad olid vastused juhul kui vastuste koostamist korraldati korrapärase grupitöö korras.

Analüüsi teostajad konsulteerisid vastuste täpsustamiseks ja täiendamiseks otse koolide esindajatega. Konkreetse valdkonna tulemuste analüüsil kasutati lisaks koolide küsitluse vastustele vanemate ja õpetajate küsitluste tulemusi ning kirjandusest leitud andmeid.

Uuringu tulemused on esitatud teemavalkonniti st iga valdkonna puhul on võimalusel esile toodud nii olukord Eestis, maailmas ja võrdlusriigis Inglismaal.